

■■■

Január ■

■■■

■

JANUÁR 22. – A MAGYAR KULTÚRA NAPJA

A magyar kultúra napját 1989 óta ünnepelik abból az alkalomból, hogy a kézirat tanulsága szerint Kölcsey Ferenc 1823. január 22-én fejezte be a *Himnusz* megírását, amely először az 1829. évi *Auróra*ban jelent meg nyomtatásban. A hazafias költészet remekét Erkel Ferenc megzenésítésében 1844. július 2-án mutatták be a pesti Nemzeti Színházban.

Kölcsey Ferenc *Hymnus* című költeményének születése napját legújabb kori történelmünk avatta a magyar kultúra napjává, amelyet néhány éve mi, délvidéki magyarok is megünnepelünk már. Ezt a kibontakozó hagyományt erősítette meg 2005. szeptember 23-i döntésével a Magyar Nemzeti Tanács, amikor január 22-ét a délvidéki magyarság jeles napjainak sorába helyezte. Ez az a nap tehát, amikor a magyar kultúrát, azaz szimbolikus értékeink világát, lényegi jellemzőnket ünnepeljük. Azt a megtartó erőt, amelynek alapja az egységes nemzeti gondolat, az együttes alkotni, tenni akarás, a közös felelősség, és amelynek lételeme a mozgás, életetője pedig egy nemzet emlékezete. Egy olyan korban, amelyben az áttérés egyik nyelvről a másikra egy nemzedék alatt, de egy életen belül is végbemeget, sokfelől ostromolt kis népeket kétségkívül csak bizonyos „büszkeség” tarthat össze; az a hit, hogy érdemes ahhoz a nemzethez tartozni, amely egy vers dátumozását tekinti kultúrája, anyanyelve, nemzeti megmaradása napjának. Mert még mindig bízunk benne, hogy a magyarság tudatában a nyelv és az önazonosság elválaszthatatlanok.

A magyar kultúra napjának jelképes üzenetét a hozzá kapcsolódó évforduló is nemesíti és gazdagítja. A *Hymnus* ugyanis 1823. január 22-én keletkezett, pontosabban ekkor nyerte el végső formáját, amely nemcsak címében, de műfaját tekintve is őrzi a műfaj legrégebbi vonásait: olyan imaszerű ének, amely az isteni hatalomhoz fohászodik segítségért. A keret jellegű, s a megszólítással is Istenhez forduló nyitó- és zárószakaszok közti történelmies képsor a dicső múlt, a paradicsomi állapotok rajzával indul. Ám miként a bibliai ember, a magyarság is bűnössé vált, s jön a büntetés. A költemény erős tagoltságot, a párhuzamosságok és az ellentétésségek egész sorát tárja elénk, s a legtöbb elem a virágzó és a halott-haldokló haza szembeállítását szolgálja. Az Istenhez címzett himnuszba beépül egy hazahimnusz is, amelyben rejtve fellelhetjük a legfőbb hazajelképeket: a címert (bércék, folyók), a zászlót s a haza virágzásának bizonyítékát, a gazdagságot és a katonai erőt:

Őseinket felhozád
 Kárpát szent bércére,
 Általad nyert szép hazát
 Bendegúznak vére.
 S merre zúgnak habjai
 Tiszának, Dunának,
 Árpád hős magzatjai
 Felvirágozának.

Értünk Kunság mezein
 Ért kalászt lengettél,
 Tokaj szőlővesszein
 Nektárt csepegtettél.
 Zászlónk gyakran plántálád
 Vad török sáncára,
 S nyögte Mátyás bús hadát
 Bécsnek büszke vára.

Mindezek hiánya a bűnhődés velejárója, s a haza hű fiai számára még a táj, a természet szintjén is ellenségévé válik. A *Hymnusban* a költő – saját küzdelmes eszméi nyomán haladva – rátalál ugyan hazájára, és összeforr vele, de paradox módon csak arra a hazára bukkan, amelyben az ember csak keresi a hont s a szabadságot, de nem leli fel azt.

Alkalom lehet tehát ez a nap arra is, hogy a nemzet szellemi erejére gondoljunk, miközben az ünnep jegyében számvetést készítünk, vagy legalábbis kijelöljük önmagunknak – ki-ki önmagának –, hogy hogyan kell, lehet ránk hagyott kulturális örökségünkkel bánni s továbbadni azt az utánunk következő nemzedéknek; annak a korosztálynak, amelynek nevelésében szerepünk óriási! Hiszen a becses mintát nekünk kell felmutatni, hogy annak értékeit becsülni, szeretni kell, hogy törvényei szerint illene élni, és tanulságait jó lenne érvényesíteni. Mert ez a kultúra nemcsak tudást, műveltséget, hanem erkölcsiséget is hordoz, olyan erényességet, amely elé a magyar jelző bátran és büszkén kitehető.

De ez a nap arra is emlékeztet bennünket, hogy ember és kultúra egymást föltételező, szétválaszthatatlan fogalmi egység. Az emberi létezés, valójában az emberinek nevezhető élet nehezen képzelhető el az emberi kultúra virágzása nélkül. Mint ahogy kultúra sincs nemzeti emlékezet nélkül, miként nincs magyar kultúra európai kultúra nélkül, de nincs

európai kultúra sem az antik kultúra nélkül. Az igazi bábeli zűrzavar ideje – szerencsénkre – még nem érkezett el. Akkor teljesedik majd be, ha ki-ki elfeledkezik saját nemzete és szomszédja kultúrájáról... Sokan mondták már, hogy a kultúra áhítat, misztérium, mágia. Aki pedig átadja testét-lelkét a kultúrának, az tud hinni, mert a kultúra maga a vallás és a parttalan szeretet.

Erre a kultúrában való testi-lelki elmerülésre pedig különösen akkor van nagy szükségünk, amikor úgy érezzük, hogy közösségi létünknek mind kevésbé éltető eleme az élő, teremtő és alkotó kultúra. Szerencsére a lélek igazi ébredése nem alszik ki a sorscsapásokkal, hacsak saját hibáink, belső összeütközéseink, önpusztító meggondolatlanságaink nem kényszerítik rá.

A cselekvő pillanat fontosságát érezve és a magyar kultúrát ünnepeelve lehet-e jelentősebb és szebb feladatunk, mint újrafogalmazni azokat az értékeket, amelyek megnyilatkozási formája az iskola, a művészet, a tudomány és az anyanyelv, és amelyeket csak a kultúra továbbbíthat felénk, elhítelve velünk még mindig, hogy kisebbségi létben is megélhetjük emberi mivoltunk teljességét? Ezt a hitet mindenképp annak a létminőségnek köszönhetjük, amely manapság életünkben különösen nemzeti megmaradásunk végett kap oly nagy hangsúlyt és szerepet. Nekünk ugyanis a kultúra újragondolása, újraértelmezése, minden formájának újból és újból való kialakítása elsősorban lételemünk, hiszen múltunk mindig is arra tanított bennünket, hogy kisebbségi helyzetben is van mód a további romlásoknak gátat vetni, ha önépítésünket a „kiáltó szó” és az alkotó tett jegyében végezzük, nem feledkezve meg a hely szelleméről és egyetemességéről sem. Így lehet önvédelmi stratégiánk alapja: az anyanyelvű oktatás az óvodától az egyetemig, a minőségi közművelődés, az értelmiségnevelés és az olyan tudományművelés, amely képes létrehozni a maga szellemi műhelyeit is. Csak így lehet jelenünk része a tett pillanata, azaz foglalatlan életünk múltjának és ígérete hátralévő napjainknak.

A Magyar Nemzeti Tanács azáltal, hogy döntésével a délvidéki magyarság jeles napjainak élére emelte a magyar kultúra napját, arra is emlékeztetett bennünket, hogy emelkedjünk felül mindennapjainkon, nyomasztó, embert próbáló éveinken, és gondolkodjunk el hovatarozásunkon anélkül, hogy útközben megfeledkeznénk róla: nemzeti himnuszunk első szava: „Isten”, az utolsó pedig: „jövendőt”.

Hajnal Jenő, 2005

JANUÁR 27. – SZENT SZÁVA, A SZELLEMISÉG ÜNNEPE

Szent Száva, világi nevén Rastko (Nemanjić), Stefan Nemanja főispán harmadik, legfiatalabb fia volt. A Novi Pazar melletti Mišćiciiben született. Születési éveként általában 1169-et vagy 1174-et (néha 1175-öt) említik. Ifjúkorában a Szent Hegyre szökött és beállt szerzetesnek, ekkor kapta a Száva nevet.

Apja, Stefan Nemanja néhány évvel később lemondott trónjáról, és úgyszintén beállt szerzetesnek. Ők ketten közösen építették fel – a bizánci császár engedélyével – a Szent Hegyen lévő Hilandar kolostort, amely hamarosan a szerb oktatás központja lett. Egy évtizedet hazájában töltött és kibékítette a háborúzó-perlekedő bátyjait. Járt az országot, templomokat javíttatott és építtetett. Ösztönzésére bátyja, Stefan felépítette a žičai kolostort.

1217-ben Száva visszatért a hilandari kolostorba, kieszközölte a szerb pravoszláv (görögkeleti) egyház önállóságát, amelynek az első érseke lett 1219-ben, majd a következő évben megkoronázta bátyját, és Szerbiát királysággá kiáltotta ki.

Száva kétszer zárandokolt a Szentföldre. Második jeruzsálemi útjáról hazafelé érte a halál 1235. (vagy 1236.) január 27-én (a pravoszláv naptár szerint január 14-én) a bulgáriai Trnovó városában, ahol el is temették. Földi maradványait egy évvel később unokaöccse, Vladislav szerb király, Arsen bolgár császár veje, a mileševói kolostorba vitette.

Az egyház hamarosan szentté nyilvánította Szávát. Talán ez a személye körüli kultusz készítette arra Szinan pasát, hogy 1594. április 27-én földi maradványait szőlőágakra téve a belgrádi Vračar területén elégette. A török uralom alóli felszabadulás után a szerb egyház úgy döntött, hogy azon a helyen templomot épít, így hálálva meg azt, amit Száva a népéért és az egyházért tett. Az irodalom szerint az a hely, ahol Szent Szávát elégették, bizonyára nem a mai Vračaron volt, hanem a Szent Márk-templom és a sportközpont között, amelynek az akkori neve volt Vračar. A szájhagyomány szerint az égetés elől megmentették Szent Száva kezét, amely ma is a Plevlja melletti kolostorban van.

Száva nevéhez fűződik a XIII. század első feléből származó, érthető népnyelven írt *Zakonopravilo* (törvényszabály, a régebbi irodalomban Krmčija, jelentése 'az egyház hajójának kormányozása') elkészítése is.

Habár a *Zakonopravilo* modern értelemben nem nevezhető enciklopédiai műnek, mégis egyfajta tudástárnak számít a középkori szerbekről, a korabeli társadalomról, az egyház felépítéséről, az egyházi és világi hatalom egymás közti viszonyáról, az egyes ki-

emelkedő személyekről. A több mint 700 oldalas könyv tartalmazza az öröklési és a komplett családjogot. Alapját az egyházi kánon és a polgári jogszabályok képezik, amelyek évszázadokig a szerb nép jogviszonyait rendezték. Dusan cár mintegy 130 évvel később készült törvénykönyve a toldalékának tekinthető.

Száva napját Miloš Obrenović szerbiai uralkodó vezette be 1823. január 27-i rendeletével, Mihajlo Obrenović pedig 1841-ben törvényvel kötelezte a szerb iskolákat, hogy ezt a napot ünnepeljék meg.

Az állami és egyéb ünnepekről szóló 2001. évi törvény értelmében a szerbiai iskolákban január 27-én Szent Száváról (Savindan), a szellemiség ünnepéről az iskolanap keretében emlékeznek meg.

Rontó Bozóki Judit, 2008

JANUÁR 31. – DOHÁNYFÜSTMENTES NAP SZERBIÁBAN

Annak emlékére tartják, hogy 2006. január 31-én életbe lépett a dohányzást zárt helyiségekben is tiltó törvény.

A dohányzás öl

Eddig jobbra az alkoholról mondtuk ezt. S ha nem tévedek, már ősidők óta hecceljük is egymást olykor, szinte szólásként ismételve: „Az alkohol öl, butít és nyomorba dönt!” Hamarosan valami hasonló olvashatunk majd a cigarettásdobozokon. Harmonizáció ide, harmonizáció oda: lépést kell tartanunk Európával, mondják nagy komolyan az illetékesek. No persze ezzel tökéletesen egyetértek, meg nemdohányzóként, pontosabban passzív dohányosként – kényszerhelyzetben – a nagy csinnadrattával beharangozott, a dohányzás elleni küzdelem országos napján életbe lépett, a dohányzást (zárt helyiségekben) tiltó törvénnyel is. Bár az igazat megvallva, sokkal jobban szerettem volna, ha a törvény életbe lépéséig elszívják a békepipát a leginkább illetékesek – itthon is, meg a nemzetközi közösség és az EU előszobájában is. Csak az nem tudja, aki nem akarja, hogy erre akkor kerülhetett volna sor, ha a honatyák rászánják magukat a döntő lépések megtevésére, és lehetővé teszik a hágai Nemzetközi Bíróság körözte személyek, főleg a boszniai szerbek két egykori vezetője, Radovan Karadžić és Ratko Mladić kiadatását. Úgy látszik, ez továbbra is kemény diónak számít itthon. Jóllehet „megtörése” nélkül csak színlelik az ország vezetői a közeledést Európához.

Színlelés és valóság. Ég és föld közötti különbség. Ezért nem tudom elképzelni, hogyan alakulnak majd mindennapjaink ezután, hiszen máától kezdve már alkalmazni kellene a dohányzást szigorító, drákói pénz- és börtönbüntetéseket előírányzó törvényt. Azért mindenestre vegyük sorjába, nézzük meg, mi vár ránk? Mire számíthatunk? Egészségesebb körülmények között élhetünk, dolgozhatunk ezután? Ha a dohányzási adatokat vesszük alapul, akkor az európai jogharmonizáció nélkül is ideje volt megkongatni a vészharangokat itthon. Szerbiában ugyanis majdnem minden második férfi (48 százalék), minden ötödik tini (10–19 éves) dohányzik. Közülük a lányok vezetnek! A kiskorú lányoknak sajnos már 16,8 százaléka, míg a fiúknak 15,5 százaléka számít szenvedélyes dohányosnak. A fiatalokkal külön is foglalkoznak majd, különböző tanfolyamokat, előadásokat szerveznek majd mind az iskolákban, mind az egészségügyi intézményekben, a Vöröskeresztben és civil szervezetekben, hallhatjuk ezekben a napokban.

Szerbiában külön kampányt is kezdeményeznek majd a dohányzás csökkentésére meghirdetett stratégia alapján – nyilatkozta Snežana Simić köztársasági egészségügyi segédminiszter. Szólt az Egészségügyi Világszervezetnek a dohány ellenőrzésére vonatkozó keretegyezményéről, amelynek ratifikálását, aláírását, mint ismeretes, Szerbia és Montenegró Államközösségének Képviselőháza 2005. december 1-jén szavazta meg. Kötelezettséget is vállalt ezzel, hogy az elkövetkező 5 évben folyamatosan megvalósítja a dohányzás csökkentésére előírt csomagot annak érdekében, hogy szavatolni tudja az ország polgárai egészségvédelmének előfeltételeit. Ami azt illeti, ez sem lesz könnyű feladat. A csomag megvalósítása az EU tagállamaiban 10–15 évig tartott.

A törvény talán ezért is ilyen szigorú. Amit feltétlenül tudnunk kell, máától (2006. január 31-től – a szerk.megj.) tilos a dohányzás zárt helyiségekben, tilos a dohányipari termékek reklámozása is. A dohánygyárakat viszont az egészségre káros anyagok pontos kimutatására kötelezi. Ez azt jelenti, hogy minden cigarettásdobozon fel kell tüntetni, hogy mennyi nikotint, kátrányt, szénmonoxidot tartalmaz. Mellesleg az utóbbiak folyamatos csökkentését 2011-ig meg kell valósítani – figyelmeztetett Đorđe Soiljković, a dohányzásmegelőzési országos bizottság tagja. Sőt az EU-szabványok szerint minden doboz cigarettára rá kell nyomtatni a felhívást, miszerint: „A dohányzás öl! A dohányfüst ártalmas az emberre, a környezetre!” És nem is akárhol! A doboz első oldalán, vagyis homlokzatának teljes nagysága 30 százalékát ez a szöveg tölti

ki. Míg a hátsó oldalának 40 százaléknyi részében a dohányzás okozta betegségeket, következményeket kell feltüntetni!

A törvénytörők máától drákói büntetésre számíthatnak, feltéve, ha tetten érik őket az ellenőrök. A törvény ellen vétő egyéneket ötezer dinárral büntetik. A vállalatokban a felelős személyek 10–50 000 dinár büntetést fizetnek, ha nem tartják be a szabályokat, míg a jogi személyek 50–500 000 dinár büntetéssel sújthatók. A törvény szigorúan tiltja a dohányzást az egészségügyi, az oktatási és a szociális intézményekben, valamint a munkahelyeken, ahol legalább egy nemdohányzó dolgozik. A tiltó rendelkezések a művelődési, a szórakozóhelyekre, a sportklubokra is vonatkoznak. A dohányipari vállalatok a jövőben nem lehetnek védnökei a sportkluboknak, a különböző versenyeknek, rendezvényeknek sem, és nem szponzorálhatják a médiumokat!

Csak egy részét érintettük ezúttal a szigorú törvénynek. Meglátjuk, hogy valóban megvalósítható lesz-e? S hogy egészségesebb környezetben élhetünk-e egyáltalán? Elég-e ehhez csak a dohányzást szabályozni? Tudjuk: valahol el kell kezdeni! Csak nehogy nagyobb legyen a füstje, mint a lángja!

Stanyó Tóth Gizella, 2006

